

H 0203

*QUADERNS
DE SUECA*

VII

SUECA, JUNY 1985

QUADERNS DE SUECA

VII

SUECA, JUNY 1985

Consell de redacció

Josep Aznar, Antoni Carrasquer,
Josepa Cortès, Vicent Ferri,
Antoni Furió, Alfred Guillem,
Rosa Roig, Salvador Vendrell

Consell assessor

Fermí Cortès, Andreu de Sales Ferri,
Joan Fuster, Josep Palàcios, Vicent Ros

Redacció i administració

Arxiu Municipal de Sueca,
Pl. Ajuntament 1, Sueca. Telèfon 170 00 50

Edita: Publicacions de l'Ajuntament de Sueca.

Tiratge: 500 exemplars.

Dipòsit legal: V-1096-1984.

Impress a la Impremta Palàcios, Jaume I, 40. Sueca.

ÍNDIX

FRONTISPICI

Conrado Messeguer: <i>Dibuix</i>	5
--	---

ESTUDIS

Lluïsa Tolosa: <i>El "Liber Ordinum" de la Diòcesi de València. Capellans i tonsurats a la Ribera (1403-1406)</i>	9
Anna Maria Aguado: <i>La lluita pel control de la terra dins els sectors socials dominants: les terres ermes entre Sueca i l'Albufera (segle XVIII)</i> .	17
Josep V. Aznar: <i>L'ensenyament de l'Aritmètica a l'escola de Miquel Rosanes (Sueca, 1859)</i>	27
Enric Pedro: <i>Història oral d'una insurrecció: Sollana 1932</i>	47
Josepa Cortès i Isabel Messeguer: <i>L'Arxiu del Sindicat de Regs de Sueca</i>	73
J. Antoni Carrasquer: <i>Índex onomàstic de directors, redactors i col·laboradors de la premsa suecana (1868-1939)</i>	81

MISCEL·LÀNIA

Fermí Cortès: <i>El desenvolupament urbà de Sueca</i>	123
Joan Coromines i Fermí Cortès: <i>Materials de toponímia suecana</i>	129
Miquel Rosanes: <i>"Vocabulario valenciano-castellano. Dividido en grupos para facilitar la memoria de las palabras en él contenidas"</i>	163

BIBLIOGRAFIA

Publicacions rebudes	181
--------------------------------	-----

L'ARXIU DEL SINDICAT DE REGS DE SUECA

Per
Josepa Cortès i Isabel Messeguer

L'especial configuració del terme de Sueca, i la seua dedicació majoritària al conreu de l'arròs, ha ocasionat un tipus molt particular de documentació, provinent de la regulació de l'ús de l'aigua, i que amb el pas del temps ha constituït l'actual fons de l'Arxiu del Sindicat de Regs (anomenat també Comunitat de Regants).¹

Des de l'Edat Mitjana era el Consell municipal, a través de diversos oficials, l'encarregat de la distribució de l'aigua, la recaptació dels cànon i el compliment de les normes reguladores. Aquestes normes, seguides pels llauradors suecans segons el "costum", tingueren una primera plasmació escrita en 1416²

¹ CORTÈS, J.: "L'Arxiu Municipal de Sueca". *Quaderns de Sueca*, IV (1983) 81-93; en especial 82-83.

² A.M.S. Governació, 6. Sessió del 3 de gener de 1757. *Actes Capitulars*, 1752-1761 ff. 314-315. "...haviendose leydo por mi, dicho escrivano, la carta orden (que han recibido por mano del doctor Joseph Ramirez) del M.I.S. marqués de Angulo, del Consejo de su Majestad y su lugarteniente general de la orden de Montesa, de veinte y nueve de diziembre del año más cerca passado, de setezientos cinquenta y seis, acompañada de una copia de capitulos y ordenanzas del zequijaje de esta dicha villa que se formaron el año de mil quatrocientos diez y seis, con otras impresas de los capitulos y ordenanzas del régimen y gobierno de las aguas de las azequias de la Huerta de Valencia...". Cfr. MATOSES, R. *Tinència de la terra i lluites camperoles. El senyoriu de Sueca, 1738-1787*. Tesi de Llicenciatura inèdita, València, 1981. p. 112.

—les primeres de què tenim notícia— que no es conserven, però que foren utilitzades en 1757, juntament amb altres ordinacions impreses de l'Horta de València, per a confeccionar la nova reglamentació del reg més adequada al moment i a la transformació que havia sofert des del XV el paisatge agrari suecà. Efectivament, els llauradors suecans, des dels primers establiments després de la conquesta cristiana del XIII, havien anat guanyant terres de l'Albufera, aterrant-la, ampliant el sistema de regs i dedicant aquestes terres noves al cultiu de l'arròs, que molt minoritari al segle XV³, es convertiria en hegemònic als segles vinents.⁴

L'organització primigènia del reg depenia directament del Consell, com ja hem dit, i es mantingué amb el mateix caràcter fins el segle XX. El Consell nomenava anualment un sequier o sobresequier i aquest, al seu torn, diversos sequiers particulars o regants de cascuna de les sequies del terme. Entre les seues competències estaven les de vigilar els partidors i boqueres i vetllar per la correcta distribució de l'aigua, donant tornos d'ús als llauradors.

Juntament amb el sequier i regants actuaven com administradors el col·lector i el clavari. El primer era l'encarregat de recollir dels propietaris beneficiats per l'ús de l'aigua un canon o taxa prefixada segons l'extensió de terra regada. El clavari (tresorer), dipositari de la recaptació, l'invertia en la construcció de nous canals, reparació dels vells, pagament de salaris dels oficials i jornals per neteja de les sèquies.

Aquests oficials en l'exercici de les seues funcions produïren unes sèries documentals perfectament definides:

- els llibres padrons de sequiatge, que a la manera dels llibres de peita, registren, hereter per hereter, les propietats agrícoles, amb el canon a pagar segons l'extensió de la terra, indicant de cada parcel·la registrada tipus de terra, el conreu, i la localització (partida, sèquies, camins, propietaris fronterers, etc.).
- el llibre de salaris del sequiatge.
- l'administració de despeses resenyades en els llibres de rebuda i data dels jurats.

Les contravencions a les normes de reg (destrucció o obstrucció deliberada de sèquies, apertura de noves boqueres, regar sense permís, etc.) eren penalitzades pel mustassaf, qui, assessorat per 3 veedors, escoltava les denúncies interposades per particulars i dictava sentència condemnant l'infractor a reparar el mal ocasionat o a pagar una petita multa.⁵

L'organització i administració del reg a Sueca, però, no va ser sempre tan pa-

³ En 1494 el cultiu de l'arròs es limita a la partida del Regatxet, la més allunyada del centre urbà i tocant l'Albufera. Cfr. FURIÓ, A., *Camperols del País Valencià. Sueca, una comunitat rural a la tardor de l'Edat Mitjana*. València, 1982. pp. 76 i 83.

⁴ FURIÓ, A., *Op. cit.* pp. 17 i ss.

cífica com podria semblar i la jurisdicció i domini de les aigües va ser motiu de litigi diverses vegades entre el Consell de Sueca, com a representant dels interessos dels regants i l'Orde de Montesa⁶. A les Ordenances de 1784, en el capítol LV, queda definit que és Montesa qui poseeix el domini de l'aigua⁷. Fins al segle XX l'organització i administració del reg continuarà a càrrec de l'Ajuntament (Junta d'Aigües) de manera directa com ho venia fent des de l'Edat Mitjana. A finals del segle XIX comencen els primers intents de crear una institució independent constituïda pels regants; aquests intents es plasmaren en un projecte de reglament del futur Sindicat de Regs, imprès en 1877.⁸ Però no és fins a principis del present segle, als anys vint, quan es crea el sindicat de Regants, format per una Junta d'Aigües i una Junta de l'Assut i Cordó, encarregades respectivament del repartiment i recol·lecció del sequiatge, i del manteniment, reparació i noves construccions del sistema de reg.

La documentació conservada per l'actual Sindicat de Regs abasta un període que va des del segle XVII al XX; la documentació antiga, anterior a la seua creació, prové de l'Arxiu Municipal que l'Ajuntament de Sueca deixà en dipòsit l'any 1928 accedint a la petició de la presidència del sindicat⁹. Tanmateix a l'A.M.S. encara es conserva un fons important en la secció de Serveis Primaris referit a Agricultura i Aigües (des de 1712) axí com dos padrons de sequiatge de 1543 i 1686, i un llibre de salaris del clavari de mitjans del segle XVIII.

El gros de la documentació, com s'ha dit, el conserva en custòdia el Sindicat

⁵ CORTÈS, J., "El mustassaf de la vila de Sueca.". *Actes de la III^a Assemblea d'Historia de la Ribera*. Carcaixent, 1983. (En premsa).

⁶ MATOSES, R., *Op. cit.* p. 112. "... els veïns disfrutaren de les aigües i construccions com de la seua propietat, fins esclatar el plet en 1573. La sentència fou donada pel duc de Nàjera... introduint a Montesa en els drets sobre les aigües...".

⁷ *Reales Ordenanzas que su Magestad, como gran Maestro y Administrador perpetuo de la Inclita, y Militar Orden de la Cavalleria de Nuestra Señora de Montesa, y San Jorge de Alfama, ha tenido a bien expedir en San Lorenzo Real a seis de noviembre de mil setecientos ochenta y cuatro para el régimen, y buen uso de las Aguas, que sirven al riego de las tierras de la Villa de Sueca, propias del Maestrazgo de la referida Orden*. Valencia, Imprenta de Onofre García, 1784. Conservada a l'A.M.S.

⁸ *Proyecto de Reglamento del Sindicato de Riegos de Sueca*. Sueca, Imprenta de Benedito Cardona, 1877.

⁹ La petició va ser formulada per la Comunitat de Regants el 23 de maig de 1928. En sessió del 6 de juliol s'acordava la cessió en dipòsit per part de l'Ajuntament i se li comunicava al Sindicat el 31 d'agost. Dos anys més tard, el 11 de juliol de 1930 es procedí a l'entrega del fons documental, que fins al moment formava part de la secció de Foment de l'A.M.S., prèvia elaboració d'un inventari del cos documental cedit. A.M.S. Governació, 100. *Actes Capitulars*, 1928. Anys després, el 5 de gener de 1980 s'inicià un nou expedient per part de l'Ajuntament per tal de recobrar el material arxivístic cedit al Sindicat, que no seguí endavant.

de Regs, de fàcil accés i en bon estat de conservació. De tota manera, l'interès històric i l'antiguitat del fons aconsellarien la reunificació de la documentació —avui dispersa— en un sol dipòsit, preferiblement el del futur Arxiu Històric de Sueca, que inclogués, juntament amb el fons municipal, els procedents de l'arxiu parroquial de Sant Pere i del notarial. Potser aquesta solució obviàs, de la millor manera possible, el contenciós plantejat sobre la patrimonialitat del fons.

En les pàgines següents presentem un inventari, a manera de guia, de les sèries documentals que conformen l'actual Arxiu del Sindicat de Regs (que, cal recordar-ho, formen part de la secció *Serveis Primaris* de l'Arxiu Municipal), amb indicació precisa de les dades extremes, que, esperem, pugui contribuir a un millor coneixement del nostre patrimoni arxivístic.

INVENTARI DE L'ARXIU DEL SINDICAT DE REGS DE SUECA

1. PADRONS DE SEQUIATGE

1.1. 1633 *Libre cappatró nou de cequiatje de totes les terres de orta regadiu del terme de la present Universitat de Çueca, y terres de arròs de aquella de la partida del Çaladar.*

1.2 1787 Padró de sequiatge

2. REPARTIMENT I COMPTES

2.1. REPARTIMENT*

1754-1759 Repartiment del sequiatge
 1800-1807 Repartiment del sequiatge
 1808-1812 Repartiment del sequiatge
 1813-1816 Repartiment del sequiatge
 1817-1821 Repartiment del sequiatge
 1822-1832 Repartiment del sequiatge
 1833-1843 Repartiment del sequiatge
 1844-1851 Repartiment del sequiatge
 1854-1859 Repartiment del sequiatge
 1860-1866 Repartiment del sequiatge
 1867-1873 Repartiment del sequiatge i assut
 1874-1880 Repartiment del sequiatge, assut i cordó
 1881-1884 Repartiment del sequiatge, assut i cordó
 1885-1889 Repartiment del sequiatge, assut i cordó
 1901-1903 Repartiment del sequiatge, assut i cordó
 1830-1850 Repartiment de l'assut
 1856 Repartiment de l'assut i presa de Campanar
 1864-1872 Repartiment de l'assut i cordó

2.2. COMPTES

2.2.1. COMTES DE L'ASSUT

1832-1839	1892-1893	1904
1832-1863	1894	1904-1917
1843-1855	1894-1896	1905
1870	1897-1904	1906
1873-1889	1898	1907-1908
1890-1892	1899-1900	1909
1890-1896	1901-1902	
1891		

2.2.2. COMPTES DEL SEQUIATGE

1832-1855	1877
1845-1849	1878
1850-1851	1879
1852-1853	1880
1854-1855	1881
1856-1857	1882
1859-1860	1883
1861-1862	1884-1885
1863-1864	1885
1866-1867	1886
1867-1868	1887
1868-1869	1888
1871	1889
1872	1890
1873	1891
1874	
1875	
1876	

* En realitat els llibres de Repartiment son continuació dels antics padrons de Sequiatge, però amb una redacció diferent, mentre els padrons feien una descripció detallada del tros de terra pel qual es pagava el dret de sequiatge (partida, paratge, camins, sendes, sèquies, extensió, conreu etc.), els llibres del Repartiment sols constaten el nom del contribuent, extensió de la terra i quantitat a satisfer.

3. ACTES i ELECCIONS

3.1. JUNTA DE L'ASSUT I CORDÓ

1868	1900
1869	1901
1872	1902
1875	1908
1883	
1884	
1885	
1886	
1890	
1894	
1895	
1899	

3.2. JUNTA D'AIGÜES

1839	1867	1889	1907
1846	1868	1890	1908
1847	1869	1891	1909
1848	1870	1892	1910
1849	1871	1893	1911
1851	1872	1894	1912
1853	1873	1895	1913
1854	1874	1896	
1855	1875	1897	
1857	1876	1898	
1858	1877	1899	
1859	1879	1900	
1860	1881	1901	
1861	1882	1902	
1862	1883	1903	
1863	1884	1904	
1864	1885	1905	
1865	1888	1906	
1866			

4. JUNTA D'AIGÜES. DENÚNCIES, JUDICIS, PENES I COMUNICACIONS

4.1. DENÚNCIES I JUDICIS

1846. Denúncies	1876. Denúncies i judicis
1847. Denúncies	1877. Denúncies i judicis

1849. Denúncies	1878. Judicis
1851. Denúncies	1880. Denúncies i judicis
1854. Denúncies	1881. Denúncies i judicis
1855. Denúncies	1882. Denúncies i judicis
1856. Denúncies i judicis	1883. Denúncies i judicis
1857. Denúncies i judicis	1885. Judicis
1858. Judicis	1887. Denúncies
1859. Judicis	1889. Denúncies i judicis
1868. Denúncies i judicis	1890. Denúncies i judicis i multes
1869. Denúncies i judicis	1891. Denúncies i judicis i multes
1870. Denúncies i judicis	
1872. Denúncies i judicis	
1873. Denúncies i judicis	
1874. Denúncies i judicis	
1875. Denúncies i judicis	

4.2. MULTES I PENES

1860	1906
1869	1907
1870	1908
1876	1909
1879	1910
1880	1911
1903	1912
1904	
1905	

4.3. COMUNICACIONS

1849
1850
1851
1854

5. FOMENT

- 5.1 Obres de la Junta de Govern d'Aigües, 1820-1919
5.2. Obres de l'assut, cordó i camins, 1753-1900

6. ORDENANCES I REGLAMENTS

- 6.1. *Ordenanzas para el régimen y gobierno de las aguas en el término de Sueca. s.l., s.d. (1846)*

- 6.2. *Reglamento de la Asociación para el fomento y defensa de la naranja y otras producciones agrícolas de la provincia de Valencia. Alcira. Alcira, Imprenta de José Muñoz Ferriz, 1882.*
- 6.3. *Leyes de Aguas, Puertos y Canales. Madrid, Imprenta de "El Secretariado", 1898.*
- 6.4. *Proyecto de Ordenanzas de la Comunidad de Regantes de la Ciudad de Sueca. (Manuscrit, s.d.)*
- 6.5. *Ordenanzas y Reglamentos del Sindicato y Jurados de Riegos de la Comunidad de Regantes de la Ciudad de Sueca. Sueca, Imprenta Moderna, 1924.*
- 6.6. *Reglamento del Jurado de Riegos de la ciudad de Sueca. s.l., s.d.*